

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN/ICCH: 2149 - 9225

Yıl/Year/Год: 6, Sayı/Number/Номер:
25, Aralık/December/Декабрь 2020,
s./pp. 747-755

Geliş/Submitted/ Отправлено: 17.11.2020

Kabul/Accepted/ Принимать: 22.12.2020

Yayın/Published/ Опубликованный: 25.12.2020

10.29228/kesit.48406

Araştırma Makalesi
Research Article
Научная Статья

Prof. Dr. Şehrabanı ALLAHVERDİYEVA
Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye
sallahverdiyeva@adiyaman.edu.tr

 ORCID 0000-0002-7188-9324

AZERBAJCAN'IN BÜYÜK DEVLET ADAMI, LİRİK ŞAİR ŞAH İSMAİL HETAİ¹

THE GREAT STATE MAN OF AZERBAIJAN, LIRIC POET SHAH ISMAIL XETAI

Öz: Şah İsmail Hetai'nin Azerbaycan edebiyatında oynadığı rolünden önce, onun Azerbaycan devletinin oluşmasında ve büyümesinde, Azerbaycan Türkçesini devlet dili seviyesine getirmesinden bahsetmek gerekiyor. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın torunu, Hetai 23 Temmuz 1487 yılında eski Azerbaycan şehri olan Erdebil'de anadan olmuştur. 1500, 1501 yıllarında Azerbaycan'ın Cenubunda Akkoyunlular arasında hâkimiyet uğrunda savaş yeniden alevleniyor. 1502 yılında İsmail'in Safevilerden oluşturduğu ordusu Akkoyunluları devirir Şirvan, Karabağ, Nahcivan, Cenubi Azerbaycan topraklarını hâkimiyeti altında birleştiriyor, Tebriz'i payitaht seçer ve kendini şah ilan eder. 1503-1504 yıllarında Şah İsmail'in ordusu Mazandaran, Yezd, İran Irak'ı, Kirman, Farsistan gibi şehirleri Safeviler Devleti etrafında birleştiriyor. Azerbaycan ve İran hudutlarını aşarak, 1506 yılda Maraş, Diyarbakır vilayetlerini, 1508 yılda Bağdat ve Arap İrağını fetheder. 1510. yılda Horasan, Herat, Merv, Belh şehirlerini Safevi Devleti'ne katar. Şah İsmail Hatayı az bir zaman içinde Bağdat'ı, Horasan'ı, Kabil'i, Orta Asya'yı Safeviler devleti altında birleştiriyor Eskiden beri Türk dünyasında padişahların şiir yazdıkları bellidir. Şah

¹ **Cite as/Atıf:** Allahverdiyeva, Ş. (2020). Azerbaycan'ın Büyük Devlet Adamı, Lirik Şair Şah İsmail Hetai. *Kesit Akademi Dergisi*, 6 (25): 747-755. <http://dx.doi.org/10.29228/kesit.48406>

Checked by plagiarism software. Benzerlik tespit yazılımıyla kontrol edilmiştir. CC-BY-NC 4.0

İsmail de bir elinde kılıç, diğer elin kalem zafer kazanan padişahlardan biri olmuştur.

Anahtar kelimeler: Hetai, şiir, şair, hükümdar, hâkimiyet

Abstract: Before the role of Shah Ismail Hetai in Azerbaijani literature, it should be mentioned that he brought Azerbaijani Turkish to the level of the state language in the formation and growth of the Azerbaijani state. The grandson of the Akkoyunlu ruler Uzun Hasan, Hatai was maternal in the old Azerbaijani city Ardebil on 23 July 1487. In 1500 and 1501, the war was re-igniting among the Akkoyunlu State in the south of Azerbaijan. In 1502, Ismail's army composed of Safavids overthrew the Akkoyunlu people, uniting the lands of Shirvan, Karabakh, Nakhcivan and Cenubi under his rule, electing Tabriz as capital and declaring himself shah. Between 1503-1504, Shah Ismail's army unified cities such as Mazandaran, Yazd, Iran Iraq, Kirman, and Farsi around the Safavid State. Crossing the borders of Azerbaijan and Iran, it conquered the provinces of Maraş, Diyarbakır in 1506, Baghdad and Arab Iraq in 1508. In the 1510th year, he added the cities of Khorasan, Herat, Merv, Balkh to the Safavid State. In a short time, Shah Ismail Hatai united Baghdad, Khorasan, Kabul, Central Asia under the Safavid state. It is obvious that sultans wrote poems in the Turkic world for a long time. Shah Ismail was one of the sultans who won the sword in one hand and the pen in the other.

Keywords: Hetai, Poetry, poet, ruler, domination

GİRİŞ

Şah İsmail Hetai'nin Azerbaycan edebiyatında oynadığı rolünden önce, onun Azerbaycan devletinin oluşmasında ve büyümesinde, Azerbaycan Türkçesini devlet dili seviyesine getirmesinden bahsetmek gerekiyor.

Şah İsmail Hetai Kimdir?

1468-1502 yılları arasında Akkoyunlu devleti kurulur. İran'ın tüm bölgeleri, Azerbaycan, Doğu Anadolu, Gürcistan, Arap Irak'ı, Mazandaran, Horasan bölgelerinin bir kısmı Orta asırda Akkoyunlu devleti olur. Büyük devlet adamı Uzun Hasan'ın (1468-1478) hâkimiyeti yıllarında Akkoyunlu imparatorluğu bütün Yakın ve Orta Şarkta kudretli harbi-siyasi amile çevrilir. Azerbaycan'ın devletçilik medeniyeti daha da inkişaf eder. Uzun Hasan güçlü merkezleştirilmiş devlet yaratma siyaseti yürütür. O, bu maksatla hususi "Kanunname" hazırlar. Büyük hükümdar Kuran-ı Kerimi Azerbaycan Türkçesine çevirtmiş, devrin görkemli ilim adamı Ebu Bekr el-Tehraniye "Kitabi-Diyarbakriyye" adlı Oğuzname yazdırmıştı.

Uzun Hasan'ın torunu, Hatai 23 Temmuz 1487 yılında eski Azerbaycan şehri olan Erdebil'de anadan olmuştur. Babası Safevi Şeyh Haydar, anası Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kızı Halimebegümdür. İsmail'in babası öldükten sonra dayısı Akkoyunlu hükümdarı Sultan Yakup bacısı ve oğullarını Haydar'ın düşmanlarından korumak için İstari Fars kalesine hapis eder. 1480 yılında Sultan öldükten sonra hâkimiyet uğrunda mübareze başlar ve Rüstem Mirza hâkimiyete geçer. O Şeyh Haydar'ın oğullarını hapisten azat eder. Babasının taraftarları küçük yaşlı İsmail'i ve kardeşlerini Gilan hâkimi Şerif Hasan'ın sarayında gizli saklarlar. İsmail

burada iyi talim ve tahsil alır.1499 yılında Akkoyunlu varisleri arasında güçlü savaş başlar. İsmail de savaşa katılır. Yetmiş kişilik adamla Erdebil'e yollanır ve yol üstü Üçtaçlı, Varsak, Zülkadri, Gacar, Avşar gibi Türk boylarından topladığı yedi binlik bir ordu ile Erdebil e girer. Daha sonra Şirvan üzerine yürür ve orada ele geçirdiği hazine ile kışı geçirir. 1500, 1501 yıllarında Azerbaycan'ın Cenubunda Akkoyunlular arasında hâkimiyet uğrunda savaş yeniden alevleniyor. 1502 yılında İsmail'in Safavilerden oluşturduğu ordusu Akkoyunluları devirir, Şirvan, Karabağ, Nahcivan, Cenubi Azerbaycan topraklarını hâkimiyeti altında birleştirir, Tebriz'i payitaht seçer ve kendini şah ilan eder.

1503-1504 yıllarında Şah İsmail'in ordusu Mazandaran, Yezd, İran Irak'ı, Kirman, Farsistan gibi şehirleri Safeviler Devleti etrafında birleştirir. Azerbaycan ve İran hudutlarını aşarak, 1506 yılda Maraş, Diyarbakır vilayetlerini, 1508 yılda Bağdat ve Arap İrağını fetheder. 1510. yılda Horasan, Herat, Merv, Belh şehirlerini Safevi Devleti'ne katar. Şah İsmail Hatayı az bir zaman içinde Bağdat'ı, Horasan'ı, Kabil'i, Orta Asya'yı Safeviler devleti altında birleştirir. (Azerbaycan Edebiyatı Tarihi:1959,324-325-329)

Görkemli devlet hadimi Şah İsmail Hatai dedesi Uzun Hasan'ın başladığı işi devam ettirdi, Kuzey- Güney bütün Azerbaycan topraklarını öz hâkimiyeti altında birleştirdi.

Şah İsmail Hatai'nin hâkimiyeti yıllarında payitahtı Tebriz şehri olan vahit, merkezileştirilmiş Azerbaycan- Safevi Devleti Tüm İran'ı idare etti. Safevilerin hâkimiyeti devrinde Azerbaycan'ın devlet idareciliği, medeniyeti daha da yükseldi. Azerbaycan dili devlet dili ilan edildi. Tüm ülkelerle yazışmalar Azerbaycan Türkçesiyle oldu.

Şah İsmail'in kurduğu Türk devletinin şöhreti Azerbaycan hudutlarını aşıp taşar. Şah İsmail in büyütme istediği Türk devletine karşı Osmanlı padişahu Yavuz Sultan Selim kudretli İslam devleti yaratmak fikri ile istilacığa başlar. O Yakın Şarkta büyük Türk devleti oluşturan Safevilerin nüfusunu kırmak maksadıyla 1514. yılda Şah İsmail'e muharebe ilan eder. Çaldıran düzlüğünde baş veren bu muharebede Şah İsmail'in ordusu mühimmat azlığından mağlup edilir. Bu mağlubiyetten sonra Şah İsmail bir daha hiçbir devletle savaşmaz ve 1524. yılda hayal ettiği devleti kuramadığından intizar kalarak vefat eder ve Erdebil'de Şeyh Sefi Anıtında defnedilir.

Şah İsmail'in 15. babası Kızılörk Firuz'un, 25. babası Ebulkasım Hamza'nın mezarları Erdebil yakınındaki Şah-Kehrelan köyünde bulunmaktadır. Yerli ahali bu mezarlara ziyaretgâh gibi bakıyorlar (E.Seferli, X.Yusufoğlu:1988;6-7).²

Onu da kaydedelim ki,1514 yılda Sultan Selim Yavuz Şah İsmail'e Fars dilinde bir şiir gönderiyor. O şiire karşılık Şah İsmail Azerbaycan Türkçesinde cevap vererek Türklüğünü vurguluyor:

Diyari-aşka sultanım dila men de zamanemde,

Vezirimdir gamı küsse oturmuş iki yanimde (Hetai:1946;44)

² Bazı televizyonlara çıkıp Şah İsmail'in Kürt olduğunu bastırarak iddia eden, tarih profesörüne İran, Azerbaycan, Rus, İngiliz ve diğer milletlerin bilgilerini incelemesi tavsiye edilmektedir.

Bu gazelde kudretli bir devlet kurmuş hükümdarın eğilmez ruhu görülmektedir:

Men ol şahpazi- kühsarem, baş eymem gülleyi- gafe,

Nece enge gibi yavru uçurdum aşıyanimde. (Hetai:1946;44)

Eskiden beri Türk dünyasında padişahların şiir yazdıkları bellidir. Şah İsmail de bir elinde kılıç, diğer elin kalem zafer kazanan padişahlardan biri olmuştur. Şah İsmail Şah Hetai, Miskin Hetai, Hasta Hetai lakaplarında şiirler yazmıştır. Şairin Azerbaycan Türkçesinde yazdığı "Divan", lirik maniler, "Nasihatname" adlı mesnevisi, "Dehname" poemi vardır. Hetai şiirlerinde halk edebiyatı, aruz ve klasik şiir türlerini kullanmıştır.

Sadettin Nüzhet Ergün Hetai nin divanını İstanbul'da Millet kütüphanesinde saklanan kadim el yazma divanını, mecmua ve cönlere esasen tertip edip İstanbul'da 1946, 1956 yıllarında çap ettirmiştir. Bu divana şairin 115 hece vezni, 86 aruz vezni ile yazılmış şiirleri dâhil edilmiştir. (A.E.T. Bakı. 1959.s.328)

Hetai Arap ve Fars dillerinde de şiirler yazmış, ama daha çok kendi Türkçesini tercih etmiştir. Şair şiirlerinde vatan toprağının azatlığı ve istikrarı terennüm edilir. Birçok savaşlarda iştirak eden Şah İsmail gazilerine, askerlerine böyle hitap eder:

Ey gönül, sıdk ile her kim yoldaş ola,

Yüz gerek döndürmeye, her nece kim yol taş ola. (Hetai:1946;154)

Şair hece vezni ile yazdığı şiirinde müritlerini her kesle dost olup, sır vermemeye çağırıyor:

Gönül ne gezersen seyran yerinde,

Âlemde her şeyin var olmayınca.

Olura, olmaza dost deyip gezme,

Bir ahbine bütün yar olmayınca. (Ergün: 1956.s 55)

Hetayı bir şiirinde sözün kudretinden, hikmetli sözlere değer vermekten bahseder:

Sözünü bir söyleyenin,

Özünü eder sağ bir söz.

Pir nefesi dinleyenin,

Yüzünü eder ağ bir söz.

Söz vardır kestirir başı,

Söz vardır keser savaşı.

Söz vardır ağulu aşı,

Bal ile yağ eder bir söz.(Hetai:1953.s.70)

Hetayı şiirlerinde samimiyet, sadelik, halk ruhu görünmektedir:

Hetai işin düşer,

Gelip gedişin düşer.

Dişleme çiğ lokmanı,

Yerine dişin düşer. (Hetai:1956.s.106)

Hetai nin mesnevi tarzında yazdığı “Nasihatname” eserinde şair ahlaki- didaktik görüşlerini ifade ediyor:

Yoldaş odur rahim ede yoldaşına,

Yoldaşını uğratmaya yol taşına.(Hetai: s.216)

Şairin yaratıcılığında lirik şiirler de önemli yer tutuyor. Soru cevap şeklinde yazılmış bu şiirde saf bir muhabbetle seven bir âşığın heyecanı duyuluyor:

Kızıl gül bağı- bostanın ne dersin?

Feda olsun sene canım, ne dersin?

Kerarı sebrü aramım tükendi,

Kesildi külli, fermanım, ne dersin?

Eridi iliğim, kaldı kemiğim,

Bu teni terk eder canım, ne dersin? .(Hetai:1946 s.138)

Hetai'nin “Nasinetname” poeminin “Bahariye” bölümünde tabiat mevzusu da yer alıyor. Şair saf aşk ve muhabbetle beraber tabiata da âşıktır. Şair baharın gelişini, rengârenk çiçeklerin güzelliğini, kokusu vasıf ediyor, insanları bu güzelliklerden zevk almağa çağırıyor:

Kış gitti, yine bahar geldi,

Gül açtı ve laleazar geldi.

Kuşlar hepsi figana geldi,

Aşk odu yine cana düştü.(Hetai:1946 s.7)

Hetai aşık şiiri üslubunda yazdığı şiirlerde sevdiği güzeli dağlar arasında arıyor:

İçmişim bir dolu olmuşum ayık,

Düşmüşüm dağlara olmuşum geyik.

Sene diyorum men sevimli geyik.

Kaçma menden, kaçma avcı değilim.

Avcı değilim men düşüm izine,

Kaç-kaç kanlar endi dizime.

Sürmeler mi çektin ela gözüne,

Kaçma menden, kaçma avcı değilim.(Hetai:1953.s.90)

Hetai'nin Azerbaycan Türkçesinde, mesnevi şeklinde yazdığı en büyük eseri "Dehname" dir. Eser 1506 yılında, Hetayı 21 yaşındayken yazmıştır ki, bu da onun istidatlı bir şair olduğunun göstergesidir. Eser klasik poem şeklinde başlar. Ama burada "münacat", "net" ve "miraçnameden" sonra Hazret Ali'nin, aynı zamanda 12 imamın övgüsüne yer verilmiştir. "Bahariye" bölümünde baharda insanların yaylalara göç etmesini, adet ve örfü kaleme almıştır:

Taylar tüledi, bıraktı yalı,

Erkekler çalağan gulun misali.

Kuzuladı koyun, döküldü döllər,

Yayla hevesini kıldı eller. (Hetai:1946 s.9)

Poemde olaylar birinci şahsın dilinden anlatılıyor. Bu da esas kahraman Âşık-şair özüdür. Eserin karakterler iki kısma ayrılıyor: Hakiki insan karakterleri; Âşık, Meşkûke, Bağban ve alegorik karakterler: Seba, Ah, Akıl, Göz yaşı.

Eserde şairin öne sürdüğü fikir budur ki, muhabbet ilahi güve değil, o real ve karşılıklı sevgi esasında yarana bilir. Göz görmezse gönül sevmez fikrini öne sürüyor:

Göz görmezse dil götürmez aram,

Kim göze verir muhabbet ilham.

Şayet seni her görende ol yar,

Gönlümde muhabbet ede izhar. (Hetai:1946 s.22)

Âşık aşk yolunda cefa çeker ve özünü aşk yolcularıyla kıyaslar:

Mecnun ününe düşende Leyli,

Gözden akıttırdı kanlı seli.

Ferhat'a değende aşkı Şirin,

Eylerdi fegan zehri eklin. (Hetai:1946 s.14)

Burada Âşık Mecnun ve Ferhat gibi değil, o aşkın tüm cefalarına katlanarak öz maksadına ulaşıyor.

Eserde ikinci esas kahraman maşuktur. Maşuk oldukça güzel, nazlı-gamzeli, namuslu, ismetti, mağrur bir kızdır. O Âşık'ı bir sıra çetin sınavlardan geçirdikten sonra elçi gözyaşı vasıtasıyla Âşık'a razı olduğunu bildiriyor.

Azerbaycan Türkçesinde ilk poemlerden biri Hetai'nin "Yusuf ile Züleyha " eseridir. Yusuf ve Züleyha'nın mevzusu Tevrat efsanelerinden alınmıştır. "Kur'an"da "Yusuf sure-si"nde verilen bu mevzu en çok dini edebiyatlarda eks olunmuştur; lakin bu mevzu hale X. asırdan yakın Şark şairlerinin dikkatini celp etmiştir. Azerbaycan edebiyatında Yusuf ve Züleyha güzellik sembolü gibi işlenmiştir.

Hatai mesnevi tarzında yazdığı eserinde, şirecinin hapisanede Yusuf ile sohbetini böyle tasvir ediyor:

Pes şireci geldi Yusuf yanına,
Çok dualar kıldı onun canına.
Öptü elin, sonra üzrün diledi,
Ayıttığın sözü unuttum-dedi...
Yusuf aydır: - Söyle, şah bilsin özü

Yeddi yıl bolluk olur yeryüzü; (Hetai: s. 314)

Yusuf ile Züleyha poeminden güzelliği yüzünden facialara uğrayan bir gencin hikâyesi tasvir edilir. Eserde Ata, ana, kardeş hasretinden ve hakkın zaferinden bahsedilir

Şairin şiirleri sağlığında ve sonraki zamanlarda değişik meclislerde, düğünlerde söylenmiş, bazı şiirleri ağızdan ağıza geçerek ezbere çevrilmiştir.

Şah İsmail'e bir sıra şiirler yazılmıştır. Kurbanı lakaplı bir âşık Gülistan adlı bir kıza âşık oluyor. Kızı ona vermeyince Şah İsmail'den yardım ister:

Men hak âşığıyım, hak yola mail,
Kitabım Kuran'dır olmuşum kail.
Ey benim sultanım Şah İsmail,

Derdimin elinden feryada geldim.(Mümtaz:1953.s196.)

On sekizinci yüzyılda Şah İsmail'e bir destan yazılmış. Destanda Şah İsmail'in ordusu Çaldıran çölünde mağlup olur. Dövüşte Şah İsmail'in birlik başkanı Ebdü Bey öldürülür. Bundan Şah çok kederlenir ve gözyaşı akıdır. İsmail'i kederli gören Ebdü beyin kızı Taçlı Hanım böyle söyler:

İran'ın şahısın Türkistan hanı,
Mürşidi kamilsin cihanın canı.
Ebdü beyim oldu şahın kurbanı,
Taçlı beyim, sene kurban ağlama.

Anadolu'da Pir Sultan Abdal, Hetai'i bir pir, bir üstat gibi tanımıştır:

Hetai Kul himmet pirim, Pir Sultan,

Hem küçük yatağan, büyük yatağan.(Nuzhet:1929.s.29)

15-16. asırlarda Safeviler devletinin teşekkül ettiği devirlerde, Azerbaycan Türkçesi'nde şiir yazmaya hususi ehemmiyet verilirdi. Şah İsmail sarayında şairler meclisi teşkil edilirdi. Bu edebi mecliste Sururi, Şahi, Matemi, Tufeyli, Kasımi gibi şairler iştirak ederdi. Meclisin başında "Melik-i Şuara" lakabı taşıyan Göyçaylı Habibi dururdu.

15. yüzyılda Hurufi şairleri amansız surette takip olunurdu. Safeviler devrinde Hurufi-

lik nefes alma imkânı bulmuştur. Tufeyli, Safeviler devletini Hurufileri savunan bir devleti gibi övüyor. Şah İsmail'i devrin "Mehdi-i Sahip Zaman"ı adlandırıyor.

Ey Tufeyli, Mehdi-i Sahip Zaman devranıdır,

Ehl-i fezle vede-i hurç cinan devranıdır.

İsmi ezem zahir oldu, "Cavidan" devranıdır,

Lafeta illa eli, la seyfe illa Zülfügar. (Araslı,310)

15.asrın sonu, 16.asrın evvellerinde Fuzuli'nin yaşadığı devirlerde Azerbaycan Türkçesi'nin nüfuzu hayli genişlemiş, bu dilde mekteplerin sayısı hayli artmıştı. Şah İsmail Safevi, hakimiyeti devrinde merkezi Bağdat olan "Irak-ı Arap" Azerbaycan devletinin terkiğine dahil olmuştu. Bu devirde Azerbaycan dili ve Azerbaycan medeniyeti suretle inkişaf edirdi. Fuzuli'nin çocukluk yılları, yakın şarkta Azerbaycan feodal devletinin genişlendiği ve kudretlendiği, Safevilerin siyaset ve medeniyet âleminde mühim rol oynadıkları devir idi.

Malum olduğu üzere Sah İsmail Safevi 1508 yılında Irak'ı hâkimiyeti altına almıştı. 1510 yılında Özbek hükümdarı Şeybek hanı mağlup etmişti. Bu hadiseden birkaç yıl sonra, hala genç olan Fuzuli, "Beng-ü Bade" poemini Azerbaycan hükümdarına taktim ederek, onu böyle övmüştür:

Meclis Afruzi-Bezmgahi-Halil

Cemi-Eyyam-Şah İsmail.

Ondan asudedir, geviyyü geda halledellahü

Mülgehü ebeda (Fuzuli:1958,s.239)

XX y.y. başlarında Azerbaycan şairi Seyid Ezim Şirvani Şah İsmail Hetai nin bu gazelinin musikiciler tarafından tez tez okunduğunu kaydetmiştir:

Şah Hetai seyre çıktı , açtı hürün kalbini,

Bir ilahi af, kıl kim, tövbekarım doğrusu.(A.E.T. Bakı. 1959.s.339)

Ey Müslümanlar esiri yarem doğrusu,

Bu siyahkarın elinde bigeraram doğrusu. (A.E.T. Bakı. 1959.s..327)

Sonuç olarak onu kaydetmek istiyorum ki, Şah İsmail Safevi bir Türk olarak büyük Azerbaycan devleti oluşturarak, Azerbaycan dilinin devlet dili gibi yükselmesinde, tahsil ocaklarının artmasında büyük devlet adamı gibi önemli rol oynamıştır. Şah İsmail Sefevi aynı zamanda Hetai lakabı ile Türkçe yazdığı şiirlerle Azerbaycan edebiyatını zenginleştirmiştir.

KAYNAKÇA

ARASLI H. (1946). HETAİ, BAKÜ, 1946

AZERBAYCAN EDEBİYATI TARİHİ, BAKÜ, 1959

FUZULİ, MUHAMMED, BAKÜ, 1959

MÜZTAZ, S, DİL ŞAİRLERİ, 1953

SADETTİN, NUZHET, TÜRK EDEBİYATI TARİHİ, İSTANBUL, 1932